Petru BUTUC

Caracterul nemotivat al unor titluri tipologice de complemente

P.B. – prof. univ. dr. conf., Catedra de limba română şi filologie clasică a U.P.S. „Ion Creangă". Autor al monografiei *Predicatul angrenat în limba română* (Chişinău, 2004). Autor al unor studii de gramatică a limbii române, de sociolingvistică şi de istorie a limbii române literare.

Până în prezent, în lingvistica modernă a fost publicat un număr suficient de lucrări cu referire la importanţa cercetării sistemice a faptelor de limbă, în care se susţine, pe bună dreptate, că „numai prin acordarea priorităţii, în cercetare, a aspectului conţinutal, aflat într-un raport corelativ (şi neapărat echitabil) cu cel al formei lui, poate fi obţinută o sinteză teoretico-aplicativă reală şi obiectivă" [5, p. 167]. În exprimarea acestui aspect relaţional, sintaxei, ca nivel ce reprezintă limba sub aspect comunicativ, îi revine statutul primordial.

Cât despre raportul dintre categoriile semantico-funcţionale şi cele lexico-semantice, în mod concret, aceste probleme au fost puse mai întâi de către renumiţii lingvişti A. A. Potebnea, A. A. Şahmatov, I. I. Mescianinov, W. Meyer-Lübke, N. S. Trubetskoy, V. Mathesius ş.a., fiind nevoiţi să aibă, prin anii '20-'30 ai sec. trecut, aprige discuţii cu mladogramaticienii, care confundau forma gramaticală a cuvântului cu conţinutul lui, suprapunând, astfel, sensul informativ-comunicativ cu cel lexico-semantic. Pentru mladogramaticieni lexicologia şi sintaxa aveau cam acelaşi obiect de studiu, atât doar că „în lexicologie erau analizate cuvintele aparte, iar în sintaxă erau supuse analizei grupuri de cuvinte" [4, p. 120-122].

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

Spre deosebire de mladogramaticieni, astăzi reprezentanții Școlii de Lingvistică Funcțională tratează altfel problemele respective, demonstrând că aspectele ce țin de lexic și sintaxă sunt mult mai complicate și mai profunde. Funcționaliștii susțin că lexicologia este preocupată nu numai de cuvinte aparte, dar și de relațiile dintre ele, fiindcă este imposibil să analizezi sinonimele din punct de vedere lexico-semantic și gramatical fără a ține cont de corelația dintre ele. După funcționaliști, relațiile dintre cuvinte în lexic se deosebesc de relațiile dintre cuvinte din cadrul propoziției, deoarece în sistemul lexical au loc relații lexico-semantice, care marchează sensul denotativ al cuvintelor luate aparte, iar în sintaxă se produc relații semantico-informative, ce semnifică funcția comunicativă a cuvintelor și îmbinărilor de cuvinte în enunț, devenite părți de propoziție; la nivel frastic, respectiv, se realizează funcțiile propozițiilor în frază și ale frazelor în text.

Categoriile abstracte însă, conform criteriilor funcționaliste, sunt aceleași „atât în sintaxă, cât și în lexic," doar că se manifestă diferit: în lexicologie avem de-a face „cu obiecte sau noțiuni abstracte, iar în sintaxă – cu abstracții ale categoriilor gramaticale, unde, pe baza acestor raporturi sintactice, se realizează variate sensuri informativ-comunicative generalizate (posesia, însușirea, circumstanțele și alte semnificații analogice)" [5, p. 168]. Tratând astfel lucrurile, observăm că interacțiunea dintre sintaxă și lexic alcătuiește un fenomen permanent și destul de pregnant, din care reiese că sintaxa nu se suprapune cu lexicul, deoarece sintaxa dispune de propriile categorii conținutale.

După părerea noastră, anume aceste principii metodologice nu sunt respectate atunci când în unele cărți de gramatică a limbii române actuale apar termeni dezorientativi, prin care, bineînțeles, se creează și unele „falsuri științifice" [5, p. 204-205]. În acest context, se impun, cu prisosință, următoarele sintagme terminologice: *complemente prepoziționale, complemente comparative partitive, complemente secundare, complemente de materie, complemente interne, atribute substantivale, adjectivale, pronominale, verbale* etc. [3, p. 416-432].

Considerăm că respectivele titluri tipologice de complemente și atribute, în limba română, nu exprimă obiectiv și adecvat statutul morfologic și sintactic, deoarece, la delimitarea lor, nu s-a ținut cont de relația

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

cu regentul, ci numai de sensul lexical al cuvintelor prin care se exprimă ori de prezența prepozițiilor, ca părți constituente ale structurii componențiale.

Din punct de vedere logico-semantic și funcțional, un tipaj comunicativ-informativ (o funcție sintactică a unei părți de propoziție) provine din relația sintagmatică (morfologică și sintactică) dintre un determinat și un determinant, iar titlul sintactic (funcția) este formulat sau stabilit pe baza semanticii informative, pe care o obține acest tipaj comunicativ-informativ (această parte de propoziție). Nicidecum titlul tipologic al unei părți de propoziție nu poate fi stabilit punându-se la bază sensul lexical al cuvântului sau denumirea părții de vorbire prin care se exprimă. Sus-numitele tipuri de complemente și atribute poartă o denumire inadecvată statutului lor semantico-funcțional, contradictorie chiar. Analizate din punct de vedere logico-semantic și funcțional, li se poate ușor elucida tot conținutul ireal, lucru pe care îl vom demonstra în continuare, cu exemple preluate din lucrările la care facem trimitere:

– *Complementul prepozițional* [3, p. 416] este prezentat în *Gramatica Academiei* [București, 2005, p. 416] drept o unitate sintactică ce se manifestă atât la nivel propozițional, cât și la nivel frastic. Ca parte de propoziție, acest tip de complement se exprimă printr-un grup prepozițional, în a cărui componență intră fie un substantiv sau un substitut al lui (pronume, numeral) la cazul cerut de prepoziție (de ex., „Mă gândesc *la Ion*", „Decizia aceasta se repercutează *asupra tuturor*"), fie o formă nepersonală cu dublă esență, verbală și nominală (de ex., „S-a săturat *de mers* pe jos").

La nivelul frazei, o atare situație sintactică de complement se realizează atât printr-un prepozițional cu o propoziție relativă fără antecedent (de ex., „Apelez *la cine se pricepe*"), cât și printr-o propoziție conjuncțională (de ex., „Mă tem *că voi întârzia*", „Se străduiește *să ajungă la timp*").

Sub aspect frastic, complementul prepozițional denaturează nu numai completiva indirectă, dar și subordonata completivă directă (Mă gândesc... **ce?** *cum să procedez*), și subordonata finală (Se străduiește... **cu ce** scop? *să ajungă la timp*).

După părerea noastră, lucrurile ar fi trebuit să fie lăsate ca și în tradiția gramaticii românești, unde atare complement prepozițional (și subor-

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

donata prepoziţională) este considerat, pe bună dreptate, drept o singură parte de propoziţie, cu funcţie de complement indirect (respectiv subordonata completivă indirectă). Titlurile sintactice de complemente prepoziţionale generează variate ambiguităţi, creează nişte situaţii dezorientative în sintaxa limbii române actuale. Faptul că ele se exprimă prin substantive cu prepoziţii deloc nu înseamnă că se produc şi raporturi prepoziţionale (raporturile reale sunt de referinţă); iar obiectele exprimate de aceste tipuri de complemente se află într-o relaţie indirectă faţă de acţiunea verbului-predicat. Această funcţie sintactică de complement prepoziţional nu este nici motivată şi nici sistemică. Ea este ireală, pentru că în limba română toate tipurile de complemente, chiar şi cele circumstanţiale, au capacitatea de a se exprima şi prin substantive cu prepoziţii. Prin atare titluri de complemente prepoziţionale se denaturează nu numai statutul sintagmatic al complementelor, dar şi al tuturor celorlalte părţi de propoziţie exprimate prin substantive cu prepoziţii.

Tratându-le în baza criteriilor metodologice, semantice şi funcţionale, aceste tipuri de complemente sunt reale complemente indirecte, de ex., „Mă gândesc... **la cine?** *la Ion*"; „Decizia aceasta se repercutează... **asupra cui?** *asupra tuturor*"; „S-a săturat... **de ce?** *de mers pe jos*".

Nici subordonatele lor nu pot fi calificate drept propoziţii subordonate prepoziţionale, deoarece comportă evidente şi distincte trăsături ale subordonatelor completive indirecte: „Apelez... **la cine?** *la cine se pricepe*"; „Mă tem... **de ce?** de faptul că *voi întârzia*" (această ultimă propoziţie comportă şi valoarea sintactică de subordonată cauzală: „Mă tem... **din ce cauză?** ca nu cumva să întârzii (că voi întârzia).

În ceea ce priveşte fraza „Se străduieşte să ajungă la timp", aceasta nu conţine o subordonată completivă indirectă şi pentru faptul că propoziţia subordonată din componenţa ei „...să ajungă la timp" este alcătuită în baza sincretismului sintactic, având, astfel, două valori funcţionale: de subordonată finală (Se străduieşte... **cu ce scop?** *ca să ajungă la timp*) şi de subordonată cauzală (Se străduieşte... **din ce cauză?** fiindcă *vrea să ajungă la timp*).

Din acest comentariu, este evident că nu susţinem existenţa tipului de „complemente prepoziţionale". În sintaxa limbii române actuale

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

nu există, deocamdată, raporturi comunicativ-informative „prepoziționale", adică niște raporturi semantico-informative ce ar avea valori „prepoziționale" în sine; fapt care ar crea vădite absurdități. Prepozițiile alcătuiesc doar mijloacele de exprimare a raporturilor sintagmatice dintre cuvinte în cadrul enunțului, iar raporturile date, deși sunt de mai multe feluri, niciunul nu are valoare sintactică prepozițională, ci sunt numai realizate structural-gramatical cu ajutorul prepozițiilor.

– *Complementul comparativ partitiv* [3, p. 459-460]. Acceptând existența acestui tip de complement, denaturăm, de fapt, nu numai statutul sintactic al complementelor indirecte, dar și pe cel al complementelor de relație, și pe cel al predicatului nominal, exprimat printr-un adjectiv la gradul superlativ, ceea ce poate fi ușor demonstrat: „Cântă cel mai frumos *dintre concurenți*" (cuvintele evidențiate sunt considerate complemente comparative partitive). Adevărata valoare sintactică a acestora însă este de complement de relație: „Cântă cel mai frumos... **în raport cu cine?** în raport cu toți concurenții (dintre toți concurenții, (el) cântă cel mai frumos); „E cel mai bun *din clasă*" (cuvintele evidențiate sunt considerate drept complement comparativ partitiv). Valoarea semantico-funcțională reală însă este de complement de relație: „E cel mai bun... **în raport cu cine?** în raport cu toți elevii din clasă" (față de toți elevii din clasă, (el) este cel mai bun); „Eu sunt cel mai frumos băiat *din lume*" (cuvintele evidențiate sunt considerate drept complement comparativ partitiv). Valoarea sintactică reală este însă de complement de relație (*în raport cu toată lumea de pe pământ, eu sunt cel mai frumos*); sau de elemente constituente ale numelui predicativ al predicatului nominal: „Eu sunt *cel mai frumos băiat din lume*" (nume predicativ al predicatului nominal, prin care se exprimă ideea superlativului absolut: „Eu *sunt frumosul frumoșilor de pe tot pământul*" (cuvintele evidențiate îndeplinesc funcția sintactică de predicat nominal).

În concluzie, menționăm că nu există tipul de complemente comparative partitive, deoarece prin atare titlu sintactic sunt exprimate raporturi caracteristice altor părți de propoziție: ale complementului indirect și ale numelui predicativ, cărora, tratate astfel, le este denaturat statutul morfo-sintactic.

– *Complementul de materie* [2, p. 166-167] este formulat astfel: „Partea secundară de propoziție prin care se desemnează materia din care se

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

realizează un obiect”. Complementul de materie are ca regent verbe de tipul: *a clădi, a confecționa, a construi, a crea, a fabrica, a împleti* și altele, de exemplu: „Construită *din lemn*, casa este mult mai călduroasă”; „Casa reconstruită *din beton*, pare mai rezistentă”. Din punct de vedere logico-semantic și funcțional, cuvintele evidențiate nu pot fi denumite complemente de materie, deoarece, pe de o parte, aceste substantive cu prepoziție (*din lemn, din beton*) fac parte din construcțiile participiale (*construită din lemn* și *reconstruită din beton*), unde îndeplinesc funcții sintactice în bloc, iar, pe de altă parte, ambele aceste blocuri cumulează mai multe valori comunicativ-informative, având la bază fenomenul sincretismului sintactic, conform căruia ambele blocuri sintactice dispun, în particular, de mai multe valori semantico-funcționale, toate fiind corecte: a) de complement circumstanțial cauzal („Casa, ***fiindcă*** *este construită din lemn*, este mai călduroasă”); b) de complement circumstanțial condițional („Casa, ***dacă*** *este construită din lemn*, este mai călduroasă”); c) de atribut („Casa, ***care*** *este construită din lemn*, este mai călduroasă”).

Un comentariu identic suscită și blocul „reconstruită din beton”: a) de complement circumstanțial cauzal („Casa, ***fiindcă*** *este reconstruită din beton*, pare mai rezistentă”); b) de complement circumstanțial condițional („Casa, ***dacă*** *este reconstruită din beton*, pare mai rezistentă”); c) de complement circumstanțial de timp („Casa, ***când*** *este reconstruită din beton*, pare mai rezistentă”); d) de atribut („Casa, ***care*** *este reconstruită din beton*, pare mai rezistentă”).

Din punct de vedere teoretic, o atare delimitare tipologică a complementelor de materie este efectuată în baza formulelor-cheie ale mladogramaticienilor, care, după cum se știe, suprapuneau sensul informativ-comunicativ (valoarea sintactică) cu sensul lexico-semantic (valoarea lexicală) al cuvintelor din orice enunț. Conform principiilor funcționaliste însă, la determinarea și delimitarea tipologică a subgrupelor de complemente e necesar să se țină cont, în primul rând, de specificul sintaxei, în raport cu lexicologia și morfologia, și de specificul lor în parte. Totodată, trebuie să se perceapă corect o corelație dintre aceste compartimente ale limbii (sintaxa, lexicologia și morfologia), și nicidecum să nu se creeze o suprapunere, care ar genera fie o morfologizare sau o lexicalizare a sintaxei, fie o reducere

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

sau un surplus al tipurilor și titlurilor de complemente în limba română.

* După părerea noastră, lingvistica, asemeni tuturor științelor umanistice, nu poate să se dezvolte pe calea variatelor multiplicări sau simplificări posibile. Obiectul complicat de studiu al științei despre limbă necesită o cercetare în complexitatea ei subtilă și profundă, deoarece numai astfel rezultatele filologiei pot fi reale și obiective. Simplificând numărul părților de vorbire (avem în vedere dizolvarea particulei în clasa adverbelor) [5, p. 189-207] sau multiplicând numărul tipurilor și titlurilor de părți de propoziție (inventând mai multe feluri de atribute și complemente), concomitent, complicăm și metodele de analiză și cercetare în gramatică. Astfel, facem să apară și, respectiv, să dispară mulți termeni, sintaxa devenind, oarecum, consecința unor cercetări nemotivate, asistemice și nejustificate chiar. Rostul unor atare schimbări în gramatica limbii române necesită o demonstrație științifică (teoretică și aplicativă), prin experimente, în caz contrar, rămân a fi, după cum afirma și profesorul moscovit Ruben A. Budagov, „niște erori provenite din dorința de a descoperi gânduri și idei profunde, care, drept consecință, generează falsuri științifice" [5, p. 189-207].

** Metodele, prin care unele tipuri de complemente (părți de propoziție) sunt denumite în conformitate cu sensul lexical al cuvântului prin care se exprimă sau în baza tipului părții de vorbire cu atare funcție sintactică, sunt metode ce contravin și contrazic inclusiv doctrinele lingvistului Eugeniu Coșeriu, îndeosebi cele cu privire la „raportul dintre studiul faptelor de limbă și studiul teoretic". Sub acest aspect, potrivit tezelor coșeriene, orice analiză a faptelor de limbă „neapărat necesită un suport teoretic", însă teoria nu trebuie să fie „o construcție arbitrară și abstractă". Adevăratul suport teoretic îi solicită cercetătorului să posede „intuiția universalului în fapte". Astfel, orice teorie „necesită să respecte trei lucruri: 1) să nu existe nicio opoziție reală între studiul teoretic și cel al faptelor de limbă (teoria trebuie să fie întotdeauna o expresie a realității, și nicidecum o construcție apriori); 2) teoriei i se cere să reprezinte reflectarea universalului existent în faptele de limbă, încât realitatea faptelor să nu poată fi ignorată". După Coșeriu, „nu este adevărat că o teorie este valabilă, chiar dacă nu se aplică", deoarece „o teorie inaplicabilă este contrazisă de fapte"; 3) teoria nu trebuie să fie

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)

un model abstract, care se aplică faptelor, ci să alcătuiască chiar fundamentul cercetării empirice, pe care îl are cercetătorul, intuitiv, în trei ipostaze: înainte de examinarea faptelor, în timpul cercetării lor și după încheierea cercetării" [5, p. 189-207].

Prin urmare, între studiul teoretic și studiul faptelor de limbă trebuie să existe „un raport dialectic", care, cu siguranță, nu ar admite să fie excluse, fără temei teoretic, unele părți de vorbire (avem în vedere dizolvarea particulelor în categoria morfologică a adverbelor) [1, p. 92-103] sau să se inventeze, în sintaxa limbii române, mai multe tipuri de complemente ireale.

Referințe bibliografice

1. Petru Butuc, *Statutul morfologic și sintactic al particulei în limba română*, în „Limba Română", Chișinău, nr. 9-10, 2011.
2. Maria Emilia Goian, *Limba română. Probleme de sintaxă*, Editura Recif, București.
3. *Gramatica limbii române* / Academia Română, Editura Academiei Române, București, 2005.
4. Ф. М. Березин, *История лингвистических учений*, Высшая Школа, Москва, 1975.
5. Р. А. Будагов, *Язык и речь в кругозоре человека*, Добросвет, Москва, 2000.

BDD-A20707 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:46 UTC)